

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 18 lipca 2013 r. *

Obywatelstwo Unii — Artykuły 20 TFUE i 21 TFUE — Prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu — Stypendium edukacyjne przyznane obywatelowi państwa członkowskiego na studia w innym państwie członkowskim — Obowiązek zamieszkania w państwie członkowskim pochodzenia przez co najmniej trzy lata przed rozpoczęciem studiów

W sprawach połączonych C-523/11 i C-585/11

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Verwaltungsgericht Hannover (Niemcy) i Verwaltungsgericht Karlsruhe (Niemcy) postanowieniami, odpowiednio, z dnia 5 października i 16 listopada 2011 r., które wpłynęły do Trybunału w dniach 13 października i 24 listopada 2011 r., w postępowaniach:

Laurence Prinz

przeciwko

Region Hannover (C-523/11),

oraz

Philipp Seeberger

przeciwko

Studentenwerk Heidelberg (C-585/11),

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, K. Lenaerts, wiceprezes Trybunału, pełniący funkcję sędziego trzeciej izby, E. Jarašiūnas, A. Ó Caoimh (sprawozdawca) i C.G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: A. Impellizzeri, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 29 listopada 2012 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu P. Seebergera przez M.Y. Poppera, Rechtsanwalt,

* Język postępowania: niemiecki.

- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego i J. Möllera, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu duńskiego przez V. Pasternak Jørgensen oraz C. Thorninga, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu greckiego przez G. Papagianni, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu niderlandzkiego przez B. Koopman i C. Wissels, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu austriackiego przez C. Pesendorfer i G. Eberharda, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu fińskiego przez M. Pere i J. Leppa, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu szwedzkiego przez A. Falk, C. Stege i U. Persson, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez S. Grünheid oraz przez D. Rusanowa i V. Kreuschitz, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 21 lutego 2013 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 20 TFUE i 21 TFUE.
- 2 Wnioski te zostały złożone w ramach sporów, po pierwsze, między L. Prinz, obywatelką niemiecką, a Region Hannover (związkiem komunalnym region Hanower, biurem stypendiów edukacyjnych), i po drugie, między P. Seebergerem, także obywatelem niemieckim, a Studentenwerk Heidelberg, Amt für Ausbildungsförderung (centrum socjalnym dla studentów w Heidelbergu, biurem stypendiów edukacyjnych, zwanym dalej „Studentenwerk”) w przedmiocie prawa do stypendium edukacyjnego na studia odbywane w placówkach edukacyjnych położonych w państwach członkowskich innych niż Republika Federalna Niemiec.

Ramy prawne

- 3 Paragraf 5 Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz) (ustawy federalnej o wspieraniu kształcenia indywidualnego), zmienionej w dniu 1 stycznia 2008 r. dwudziestą drugą ustawą zmieniającą ustawę federalną o wspieraniu kształcenia indywidualnego (BGBl. I, s. 3254) (zwanej dalej „BAföG”), zatytułowany „Kształcenie zagraniczne”, stanowi:

„1. Stałym miejscem zamieszkania w rozumieniu niniejszej ustawy jest miejsce, gdzie znajduje się, nie tylko tymczasowo, ośrodek interesów życiowych osoby, niezależnie od zamiaru stałego osiedlenia się; osoba przebywająca w danym miejscu jedynie w celu kształcenia nie posiada tam stałego miejsca zamieszkania.

2. Osobom uczącym się, których stałe miejsce zamieszkania znajduje się na terytorium Niemiec i które kształcą się w placówce edukacyjnej położonej za granicą, przyznaje się stypendium edukacyjne, jeżeli:

[...]

3) osoba ucząca się podejmuje lub kontynuuje naukę w placówce edukacyjnej położonej w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub w Szwajcarii.

[...]”.

4 Paragraf 6 BAföG, zatytułowany „Stypendium edukacyjne dla obywateli niemieckich za granicą”, przewiduje, że obywatele niemieccy, których stałe miejsce zamieszkania znajduje się za granicą i którzy tam uczęszczają do placówki edukacyjnej lub którzy z takiego miejsca zamieszkania dojeżdżają do placówki znajdującej się w sąsiednim państwie, mogą korzystać ze stypendium edukacyjnego, jeżeli jest to uzasadnione szczególnymi okolicznościami danego przypadku.

5 Paragraf 16 BAföG, zatytułowany „Okres pobierania stypendium edukacyjnego za granicą”, brzmi następująco:

„1. Do celów kształcenia za granicą w rozumieniu § 5 ust. 2 pkt 1 lub § 5 ust. 5 stypendium edukacyjne jest wypłacane maksymalnie przez jeden rok [...].

[...]

3. W przypadkach, o których mowa w § 5 ust. 2 pkt 2 i 3, stypendium edukacyjne nie podlega czasowemu ograniczeniu przewidzianemu w ust. 1 i 2; jednak w przypadkach, o których mowa w § 5 ust. 2 pkt 3, stypendium jest wypłacane przez okres dłuższy niż rok, tylko jeżeli uczący się w chwili rozpoczęcia pobytu za granicą podjętego po dniu 31 grudnia 2007 r. posiadał stałe miejsce zamieszkania na terytorium Niemiec od co najmniej trzech lat”.

Okoliczności powstania sporów i pytania prejudycjalne

Sprawa C-523/11

6 Laurence Prinz, urodzona w 1991 r. w Niemczech, mieszkała ze swoją rodziną przez dziesięć lat w Tunezji, gdzie jej ojciec był zatrudniony przez niemieckie przedsiębiorstwo. Po powrocie do Niemiec w styczniu 2007 r. zainteresowana ukończyła szkołę we Frankfurcie (Niemcy), gdzie uzyskała maturę („Abitur”) w czerwcu 2009 r. Następnie rozpoczęła studia na uniwersytecie Erazma w Rotterdamie (Niderlandy) w dniu 1 września 2009 r.

7 W odpowiedzi na wniosek o przyznanie stypendium edukacyjnego na rok akademicki 2009/2010, złożony przez L. Prinz w dniu 18 sierpnia 2009 r., decyzją z dnia 30 kwietnia 2010 r. Region Hannover przyznał to stypendium na okres od września 2009 r. do sierpnia 2010 r.

8 Natomiast złożony przez L. Prinz wniosek o przyznanie stypendium na rok akademicki 2010/2011 został oddalony decyzją z dnia 4 maja 2010 r. na tej podstawie, iż zainteresowana, nie spełniając warunku zamieszkania określonego w BAföG, nie mogła ubiegać się o stypendium edukacyjne na czas nieograniczony, gdyż na mocy § 16 ust. 3 tej ustawy jej prawa były ograniczone do jednego roku.

9 W dniu 1 czerwca 2010 r. L. Prinz wniosła skargę na tę decyzję. Argumentowała, że spełnia powyższy warunek, ponieważ zamieszkiwała w Niemczech od września 1993 r. do kwietnia 1994 r. i od stycznia 2007 r. do sierpnia 2009 r., czyli przez okres trzech lat i czterech miesięcy. Twierdziła ona także, że

warunek stałego zamieszkania określony w BAföG jest sprzeczny z art. 21 TFUE, i powołała się na więzi, jakie łączą ją z tym państwem członkowskim, podkreślając, że tam się urodziła, że jest narodowości niemieckiej, że opuściła kraj tylko z powodu zawodowego przeniesienia swojego ojca i że zawsze zachowywała więź z państwem swojego pochodzenia. Zdaniem L. Prinz pobyt przez dodatkowe cztery miesiące nie wzmocniłby tej więzi w sposób znaczący.

- 10 Region Hannover twierdzi, że minimalny okres trzech lat przewidziany w § 16 ust. 3 BAföG musi być okresem ciągłym. Ustawa ta nie narusza w żaden sposób prawa Unii w przedmiocie swobody przemieszczania się i pobytu, gdyż prawo to nie nakłada na państwa członkowskie żadnego zobowiązania do nieograniczonego wypłacania stypendiów własnym obywatelom.
- 11 Sąd odsyłający zastanawia się nad zgodnością z prawem Unii warunku zamieszkania takiego jak ten sporny w postępowaniu głównym. Uważa on, że tak jak warunek mający zastosowanie przed wejściem w życie dwudziestej drugiej ustawy zmieniającej ustawę federalną o wspieraniu kształcenia indywidualnego, to znaczy wymóg uczęszczania do niemieckiej placówki edukacyjnej przez co najmniej rok, również wymóg sporny w postępowaniu głównym może zniechęcać obywatela Unii do rozpoczęcia studiów w innym państwie członkowskim, gdyż po upływie roku nie przysługiwałoby mu już stypendium edukacyjne. Według tego sądu, o ile państwo członkowskie może zasadnie zdecydować się na przyznawanie stypendiów edukacyjnych jedynie studentom, którzy wykażą określony stopień zintegrowania ze społeczeństwem tego państwa członkowskiego, o tyle kryterium ciągłego pobytu przez trzy lata w Niemczech przed rozpoczęciem pobytu za granicą nie jest odpowiednie do wykazania tej integracji.
- 12 W tych okolicznościach Verwaltungsgericht Hannover (sąd administracyjny w Hanowerze) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy ma miejsce nieuzasadnione z punktu widzenia prawa [Unii] ograniczenie przyznanego obywatelom Unii przez art. 20 [TFUE] i 21 TFUE prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu, jeżeli obywatelce niemieckiej, która ma stałe miejsce zamieszkania w kraju i pobiera naukę w placówce edukacyjnej w państwie członkowskim Unii Europejskiej, stypendium edukacyjne jest przyznawane zgodnie z [BAföG] na pobieranie nauki w tej zagranicznej placówce jedynie na okres roku, ponieważ w momencie rozpoczęcia pobytu za granicą nie miała ona miejsca stałego zamieszkania w kraju od co najmniej trzech lat?”.

Sprawa C-585/11

- 13 Philipp Seeberger, urodzony w Niemczech w 1983 r., do 1994 r. mieszkał ze swoimi rodzicami, również obywatelami niemieckimi. Uczęszczał do szkoły podstawowej w Monachium (Niemcy) w latach 1989–1994, a następnie do liceum. Od 1994 r. do grudnia 2005 r. zainteresowany mieszkał z rodzicami na Majorce (Hiszpania), gdzie jego ojciec prowadził indywidualną działalność gospodarczą w zakresie doradztwa gospodarczego.
- 14 W styczniu 2006 r. rodzice P. Seebergera osiedlili się w Kolonii (Niemcy). Chociaż P. Seeberger zameldował się w Monachium dopiero w dniu 26 października 2009 r., twierdzi on, że od stycznia 2006 r. jego stałe miejsce zamieszkania znajdowało się w Niemczech.
- 15 We wrześniu 2009 r. P. Seeberger podjął studia ekonomiczne na uniwersytecie Balearów w Palma de Mallorca (Hiszpania) i wystąpił do Studentenwerk z wnioskiem o przyznanie stypendium na te studia.
- 16 Studentenwerk oddalił ten wniosek na tej podstawie, iż fakt, że zainteresowany nie spełniał warunku zamieszkania przewidzianego w § 16 ust. 3 BAföG, uniemożliwiał skorzystanie przez niego z tego stypendium na podstawie § 5 ust. 2 zdanie pierwsze pkt 3 tej ustawy.

- 17 Powołując się na swoje, jako obywatela Unii, prawo do swobodnego przemieszczania się, P. Seeberger wniósł od tej decyzji odwołanie, które zostało oddalone przez Studentenwerk decyzją z dnia 14 czerwca 2010 r.
- 18 W skardze wniesionej do Verwaltungsgericht Karlsruhe (sądu administracyjnego w Karlsruhe) P. Seeberger twierdził, że warunek zamieszkania przewidziany w § 16 ust. 3 BAföG naruszał jego prawo do swobodnego przemieszczania się, gdyż zobowiązywał go albo do rezygnacji ze stałego miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim, albo do przeniesienia w odpowiednim czasie stałego miejsca zamieszkania z powrotem do Niemiec, ponieważ w przeciwnym razie nie zostałoby mu przyznane stypendium edukacyjne na studia odbywane w Hiszpanii. W tym względzie P. Seeberger podkreśla, że jego przyjęcie na studia wyższe jest uznawane tylko w Hiszpanii i że całe swe studia pragnie on odbyć w tym państwie członkowskim.
- 19 Studentenwerk argumentuje, że ponieważ obowiązek posiadania miejsca zamieszkania przewidziany w BAföG w równym stopniu dotyczy wszystkich obywateli, może on znaleźć zastosowanie także wobec obywateli Unii pochodzących z innych państw członkowskich, którzy skorzystali z prawa do swobodnego przemieszczania. Obowiązek ten jest jedynie konkretnym przejawem uprawnionego interesu, jaki państwo członkowskie wypłacające świadczenia socjalne ma w tym, aby świadczenia te, przyznawane ze środków publicznych finansowanych z podatków, były zastrzeżone dla tych kategorii osób, które mogą wykazać minimalny związek łączący je z państwem członkowskim udzielającym świadczeń.
- 20 W postanowieniu odsyłającym Verwaltungsgericht Karlsruhe stwierdza, że sporny w postępowaniu głównym warunek zamieszkania nie ma zastosowania do stypendium edukacyjnego na kształcenie w Niemczech. Wskazuje, że ów warunek zamieszkania może, z uwagi na osobiste niedogodności, dodatkowe koszty i ewentualne opóźnienia, z jakimi się łączy, zniechęcać obywateli Unii do opuszczania Niemiec celem odbycia studiów w innym państwie członkowskim. Sąd ten ma wątpliwości, czy jest uzasadniony wymóg, aby ubiegający się o stypendium w momencie rozpoczynania nauki miał miejsce zamieszkania w Niemczech od co najmniej trzech lat, i zastanawia się, czy nie należy uznać, że w niniejszej sprawie zachodzi określony stopień zintegrowania ze społeczeństwem tego państwa członkowskiego, którego państwo to mogłoby słusznie wymagać, z tego względu, że wnioskodawca, obywatel niemiecki, był wychowywany przez swoich rodziców w Niemczech i tam ukończył szkołę do momentu przejścia do szóstej klasy, kiedy to w dwunastym roku życia przeprowadził się z rodziną, ponieważ jego ojciec skorzystał ze swoich praw wynikających z art. 45 TFUE i 49 TFUE. Według tego sądu kryterium oparte na określonej dacie i na okresie trzech lat poprzedzających rozpoczęcie studiów za granicą a priori wydaje się mało przydatne do wykazania wymaganej integracji.
- 21 W tych okolicznościach Verwaltungsgericht Karlsruhe postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy prawo Unii sprzeciwia się przepisom krajowym, które odmawiają przyznania stypendium edukacyjnego na studia w innym państwie członkowskim wyłącznie z tego powodu, że uczący się, który skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się, na początku studiów nie miał stałego miejsca zamieszkania od co najmniej trzech lat w państwie członkowskim pochodzenia?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 22 W pytaniach tych, które należy rozpatrzyć łącznie, sądy odsyłające zmierzają w istocie do ustalenia, czy art. 20 TFUE i 21 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one przepisom państwa członkowskiego, które poddają przyznanie, na okres przekraczający jeden rok, stypendium edukacyjnego z tytułu odbywania studiów za granicą pojedynczemu warunkowi – takiemu jak ten

przewidziany w § 16 ust. 3 BAföG – wymagającemu od wnioskodawcy posiadania stałego miejsca zamieszkania w rozumieniu tej ustawy na terytorium kraju przez co najmniej trzy lata przed rozpoczęciem tych studiów.

- 23 Przede wszystkim należy przypomnieć, że jako obywatele niemieccy L. Prinz i P. Seeberger korzystają na mocy z art. 20 ust. 1 TFUE ze statusu obywateli Unii i w związku z tym mogą powoływać się na prawa wynikające z posiadania tego statusu, w razie potrzeby również wobec swego państwa członkowskiego pochodzenia (zob. wyroki: z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-192/05 Tas-Hagen i Tas, Zb.Orz. s. I-10451, pkt 19; a także z dnia 23 października 2007 r. w sprawach połączonych C-11/06 i C-12/06 Morgan i Bucher, Zb.Orz. s. I-9161, pkt 22).
- 24 Jak Trybunał orzekał już wielokrotnie, status obywatela Unii powinien stanowić podstawowy status obywateli państw członkowskich, pozwalający tym spośród nich, którzy znajdują się w tej samej sytuacji, na korzystanie w zakresie zastosowania *ratione materiae* traktatu FUE – z zastrzeżeniem wyjątków wyraźnie w tym względzie przewidzianych – z takiego samego traktowania z punktu widzenia prawa bez względu na ich przynależność państwową (wyroki: z dnia 20 września 2001 r. w sprawie C-184/99 Grzelczyk, Rec. s. I-6193, pkt 31; z dnia 11 lipca 2002 r. w sprawie C-224/98 D’Hoop, Rec. s. I-6191, pkt 28; z dnia 21 lutego 2013 r. w sprawie C-46/12 N., pkt 27).
- 25 Do sytuacji podlegających prawu Unii należy zaliczyć te związane z korzystaniem z podstawowych swobód zagwarantowanych przez traktat, w szczególności w zakresie swobody przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, nadanej przez art. 21 TFUE (ww. wyrok w sprawie Tas-Hagen i Tas, pkt 22; wyrok z dnia 11 września 2007 r. w sprawie C-76/05 Schwarz i Gootjes-Schwarz, Zb.Orz. s. I-6849, pkt 87 i przytoczone tam orzecznictwo; a także ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 23).
- 26 W tym względzie należy przypomnieć, że – jak podnieśli rząd niemiecki i Komisja – o ile państwa członkowskie zachowują kompetencje, na podstawie art. 165 ust. 1 TFUE, w zakresie treści nauczania i organizacji ich systemów edukacyjnych, o tyle kompetencje te powinny być wykonywane z poszanowaniem prawa Unii, a zwłaszcza postanowień traktatu odnoszących się do swobody przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, nadanej przez art. 21 ust. 1 TFUE (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 27 Należy następnie wskazać, że uregulowanie krajowe, które stawia w mniej korzystnej sytuacji niektórych obywateli danego kraju z tego tylko powodu, że skorzystali oni ze swobody przemieszczania się i pobytu w innym państwie członkowskim, stanowi ograniczenie swobód gwarantowanych przez art. 21 ust. 1 TFUE każdemu obywatelowi Unii (zob. wyrok z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie C-406/04 De Cuyper, Zb.Orz. s. I-6947, pkt 39; ww. wyroki: w sprawie Tax-Hagen i Tas, pkt 31; a także w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 25).
- 28 Uprawnienia przyznane przez traktat w dziedzinie swobodnego przemieszczania się obywateli Unii nie byłyby bowiem w pełni skuteczne, jeżeli obywatel państwa członkowskiego mógłby zostać odwiedziony od skorzystania z nich przez przeszkody wynikające z jego pobytu w innym państwie członkowskim za sprawą przepisów prawnych państwa członkowskiego jego pochodzenia, powodujących zaistnienie niekorzystnej dla niego sytuacji z tego tylko względu, że z nich skorzystał (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie D’Hoop, pkt 31; wyrok z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-224/02 Pusa, Rec. s. I-5763, pkt 19; a także ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 26).
- 29 Aspekt ten jest szczególnie ważny w dziedzinie edukacji ze względu na cele realizowane przez art. 6 lit. e) TFUE i art. 165 ust. 2 tiret drugie TFUE, a mianowicie w szczególności sprzyjanie mobilności studentów i nauczycieli (zob. ww. wyrok w sprawie D’Hoop, pkt 32; wyrok z dnia 7 lipca 2005 r. w sprawie C-147/03 Komisja przeciwko Austrii, Rec. s. I-5969, pkt 44; a także ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 27).

- 30 Wynika z tego, że jeżeli państwo członkowskie ustanawia system stypendiów edukacyjnych umożliwiające osobom uczącym się korzystanie z nich w sytuacji, w której odbywają kształcenie w innym państwie członkowskim, to musi zapewnić, aby zasady przyznawania tej pomocy nie tworzyły nieuzasadnionego ograniczenia prawa do przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przewidzianego w art. 21 TFUE (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 28).
- 31 Należy stwierdzić, że warunek nieprzerwanego zamieszkiwania przez okres trzech lat, taki jak przewidziany w § 16 ust. 3 BAföG, nawet jeśli ma zastosowanie w sposób nieodróżniony do obywateli niemieckich i innych obywateli Unii, stanowi ograniczenie swobody przemieszczania się i pobytu, z której obywatele Unii korzystają na mocy art. 21 TFUE.
- 32 Ograniczenie takie może zniechęcać obywateli danego kraju, takich jak strony skarżące w postępowaniu głównym, do skorzystania ze swobody przemieszczania się i pobytu w innym państwie członkowskim z uwagi na skutki, jakie owo skorzystanie z tej swobody może mieć dla ich prawa do stypendium edukacyjnego.
- 33 Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem uregulowanie, które może ograniczyć zagwarantowaną w traktacie podstawową swobodę, może być uzasadnione w świetle prawa Unii jedynie wtedy, gdy jest oparte na obiektywnych względach interesu ogólnego niezwiązanych z przynależnością państwową zainteresowanych osób i gdy jest proporcjonalne do słusznego celu, jaki realizuje prawo krajowe (zob. ww. wyroki: w sprawie De Cuyper, pkt 40; w sprawie Tas-Hagen i Tas, pkt 33; a także w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 33). Z orzecnictwa Trybunału wynika również, że przepis jest proporcjonalny, gdy pozostając zdalny do osiągnięcia zamierzonego celu, nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (ww. wyroki: w sprawie De Cuyper, pkt 42; w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 33; a także wyrok z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie C-379/11 Caves Krier Frères, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 34 W niniejszych sprawach rząd niemiecki argumentuje, że BAföG jest oparta na obiektywnych względach interesu ogólnego. Paragraf 16 ust. 3 tej ustawy pozwala bowiem na zagwarantowanie, aby stypendium edukacyjne na całe studia za granicą było wypłacane wyłącznie uczącym się, którzy wykazali dostateczny stopień zintegrowania ze społeczeństwem niemieckim. Istnienie minimalnego progu integracji pozwala zatem zachować krajowy system stypendiów edukacyjnych na studia za granicą, chroniąc państwo udzielające świadczeń przed nadmiernym obciążeniem ekonomicznym.
- 35 Według tego rządu słuszne jest więc udzielanie wsparcia finansowego na odbywanie całych studiów za granicą jedynie uczącym się, którzy wykazują dostateczną więź z Niemcami, przy czym dowodem tego jest nieodmiennie fakt, iż osoba ucząca się jest w stanie spełnić warunek nieprzerwanego zamieszkania przez okres trzech lat.
- 36 W tym względzie należy przypomnieć, iż Trybunał rzeczywiście uznał, że aby przyznawanie wsparcia przeznaczonego na pokrycie kosztów utrzymania studentów pochodzących z innych państw członkowskich nie stało się nadmiernym obciążeniem – które mogłoby mieć konsekwencje dla całego systemu pomocy, jaka może zostać przyznana przez to państwo – państwo członkowskie może być uprawnione do udzielania tego typu wsparcia jedynie studentom, którzy wykażą określony stopień zintegrowania ze społeczeństwem tego państwa, oraz że jeśli istnieje ryzyko takiego nadmiernego obciążenia dla państwa członkowskiego, to podobne rozważania mogą zasadniczo znajdować zastosowanie do przyznawania przez państwo członkowskie stypendiów edukacyjnych osobom uczącym się, które chciałyby kształcić się w innych państwach członkowskich (ww. wyrok w sprawach połączonych Morgan i Bucher, pkt 43, 44 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Niemniej jednak zgodnie z utrwalonym orzecnictwem dowód wymagany przez państwo członkowskie w celu powołania się na istnienie takiej rzeczywistej więzi nie powinien mieć charakteru zbyt wykluczającego poprzez niesłuszne faworyzowanie jednej okoliczności, która niekoniecznie musi być

reprezentatywna dla rzeczywistego i skutecznego stopnia powiązania wnioskodawcy z danym państwem członkowskim, z wyłączeniem wszelkich innych reprezentatywnych okoliczności (zob. ww. wyrok w sprawie D’Hoop, pkt 39; wyrok z dnia 21 lipca 2011 r. w sprawie C-503/09 Stewart, Zb.Orz. s. I-6497 pkt 95; wyrok z dnia 4 października 2012 r. w sprawie C-75/11 Komisja przeciwko Austrii, pkt 62).

- 38 Jakkolwiek istnienie określonego stopnia zintegrowania można uznać za udowodnione na podstawie stwierdzenia, iż student przez pewien okres przebywał w państwie członkowskim, w którym wnosi o skorzystanie ze stypendium edukacyjnego, to jednak pojedynczy warunek zamieszkania, taki jak sporny w postępowaniu głównym, rodzi – jak wskazała rzecznik generalna w pkt 95 opinii – ryzyko wykluczenia możliwości korzystania ze stypendium przez studentów, którzy pomimo niezamieszkiwania w Niemczech przez nieprzerwany okres trzech lat bezpośrednio poprzedzających rozpoczęcie studiów za granicą są jednak dostatecznie związani ze społeczeństwem niemieckim. Może tak być, jeżeli student posiada obywatelstwo danego państwa członkowskiego i pobierał w nim przez znaczący okres naukę, lub też z innych względów, w szczególności z powodu więzi rodzinnych, zawodowych, umiejętności językowych tego studenta czy też innych więzi społecznych lub gospodarczych. Ponadto nawet inne przepisy uregulowania spornego w postępowaniu głównym dopuszczają, że czynniki inne niż miejsce zamieszkania osoby ubiegającej się o stypendium mogą mieć znaczenie zarówno dla ustalenia centrum interesów życiowych zainteresowanego, jak i dla określenia, czy warunki przyznania danego wsparcia są spełnione w przypadku obywateli państwa posiadających miejsce zamieszkania za granicą.
- 39 Wobec powyższego to do sądu krajowego należy przeprowadzenie badania koniecznego do dokonania oceny, czy zainteresowane osoby wykazały istnienie dostatecznych więzi ze społeczeństwem niemieckim, przez co dowiodły swej integracji z tym społeczeństwem.
- 40 Wynika stąd, że pojedynczy warunek nieprzerwanego zamieszkiwania przez okres trzech lat, taki jak będący przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, ma charakter zbyt ogólny i wykluczający i wykracza poza to, co konieczne do osiągnięcia zamierzonych celów, a w konsekwencji nie może zostać uznany za proporcjonalny.
- 41 W świetle całokształtu powyższych rozważań odpowiedź na postawione pytania winna brzmieć, iż art. 20 TFUE i 21 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one przepisom państwa członkowskiego, które poddają przyznanie, na okres przekraczający jeden rok, stypendium edukacyjnego z tytułu odbywania studiów za granicą pojedynczemu warunkowi – takiemu jak ten przewidziany w § 16 ust. 3 BAföG – wymagającemu od wnioskodawcy posiadania stałego miejsca zamieszkania w rozumieniu tej ustawy na terytorium kraju przez co najmniej trzy lata przed rozpoczęciem tych studiów.

W przedmiocie kosztów

- 42 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Artykuły 20 TFUE i 21 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one przepisom państwa członkowskiego, które poddają przyznanie, na okres przekraczający jeden rok, stypendium edukacyjnego z tytułu odbywania studiów za granicą pojedynczemu warunkowi – takiemu jak ten przewidziany w § 16 ust. 3 Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz) (ustawy federalnej o wspieraniu kształcenia

indywidualnego), zmienionej w dniu 1 stycznia 2008 r. dwudziestą drugą ustawą zmieniającą ustawę federalną o wspieraniu kształcenia indywidualnego – wymagającemu od wnioskodawcy posiadania stałego miejsca zamieszkania w rozumieniu tej ustawy na terytorium kraju przez co najmniej trzy lata przed rozpoczęciem tych studiów.

Podpisy